

KALITSAL MADDE

PROF. DR. SERKAN YILMAZ

Kalıtsal madde (kalıtsal molekül, genetik materyal)

- (1) canlının yapı ve işlevlerinin belirlenmesinden,
- (2) canlının kendine benzer bir canlıyı meydana getirmesinden,
- (3) doğada canlılar arasında görülen farklılıklardan, sorumlu olan molekül grubudur.

Moleküler Genetik

Kalıtsal olayların hücre ve molekül düzeyinde nasıl gerçekleştiğinin anlaşılması amacıyla, kalıtsal maddenin yapı, özellik ve işlevlerini araştırılmasıdır.

Kalıtsal madde

- (1) Organizma var olduğu sürece sabit kalmalı
- (2) Hücredeki makromoleküllerin sentezinden sorumlu olmalı
- (3) Dölden döle miktarı ve temel özellikleri değişmeden geçmeli
- (4) Farklı bireylerde değişkenlik gösterebilmeli

Kalıtsal molekül görevini yapan makromolekül grubu

(yönetici molekül !)

NÜKLEİK ASİTLER

Canlıların tümüne yakın kısmında **deoksiribonükleik asit (DNA)**

Sadece viroidlerde ve bazı viruslarda **ribonükleik asit (RNA)**

1.2. Tarihçe ve Nükleik Asitlerin Kalıtsal Molekül Olduğunu Kanıtlayan Deneysel Bulgular

Nükleik Asitlerin Bulunması ve Kimyasal Yapılarının Açıklanması (1869-1944)

Miescher'nin hücrelerin özellikle nukleuslarında bulunan bir kimyasal maddeyi ortaya koyması (**nüklein**) [yüksek molekül ağırlıklı bir organik fosfat bileşiği]

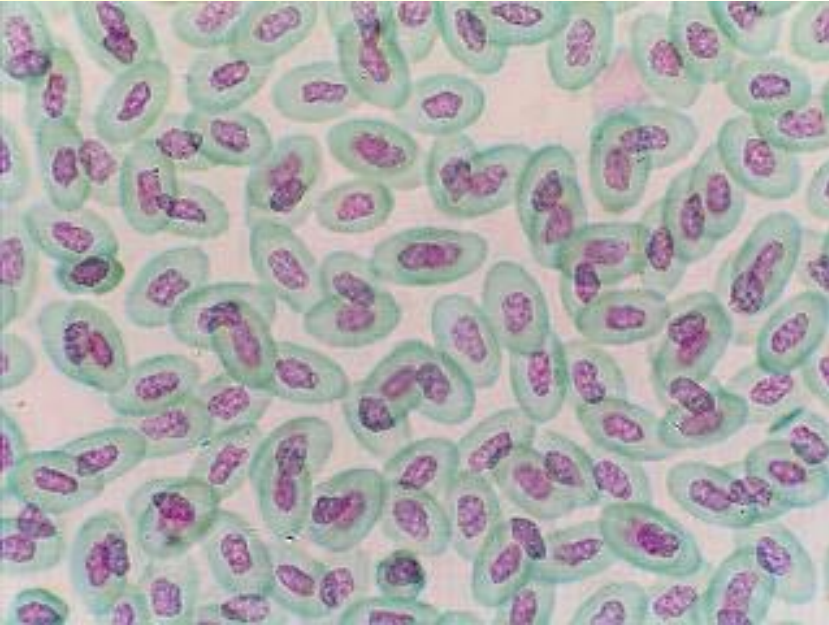
Nüklein → **Nükleik asit**

Nükleik asitlerin yapıtaşları **beş karbonlu şeker, fosforik asit ve azotlu bazlar**

Nükleik asitlerin iki türü:

Deoksiribonükleik asit (DNA) ve ribonükleik asit (RNA)

Feulgen (1937), hücrelerdeki DNA içeriğinin büyük kısmının nukleusta bulunduğunu **sitolojik olarak** göstermiştir.

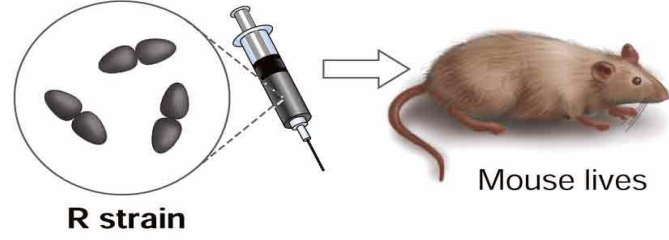
Griffith (1928). Kalıtsal madde kavramına ilişkin ilk önemli çalışma:

Pnömonok tipi bakterilerin (*Streptococcus pneumoniae*) (hastalık yapma ile ilgili) bazı özelliklerinin bu özellikleri taşımayanlara geçebildiğinin gösterilmesi
(*transformasyon*)

Farelerde pnömoniye yol açan ve polisakkarit kapsülle çevrili **S ırkı** ile hastalık yapmayan ve kapsülsüz **R ırkı**

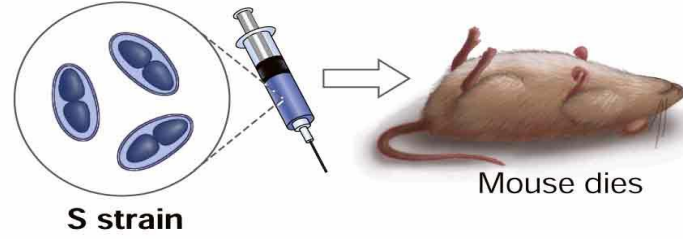
Griffith's Streptococcus experiment

Treatment 1 (control)

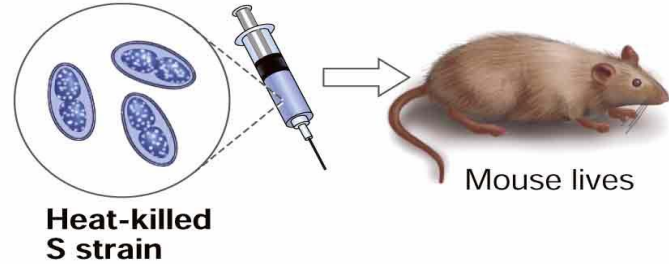
Conclusion:
R strain is
benign

Treatment 2 (control)

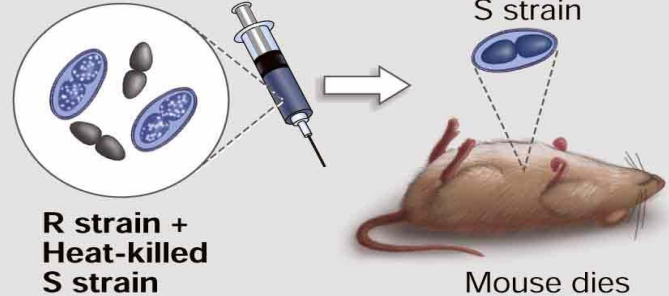
Conclusion:
S strain is
virulent

Treatment 3

Conclusion:
Killed S strain
cells are
benign

Treatment 4

Conclusion:
Live R strain
cells were
transformed
to S strain

• canlı R ırkı → fare → canlı

• canlı S ırkı → fare → hastalık ve ölüm

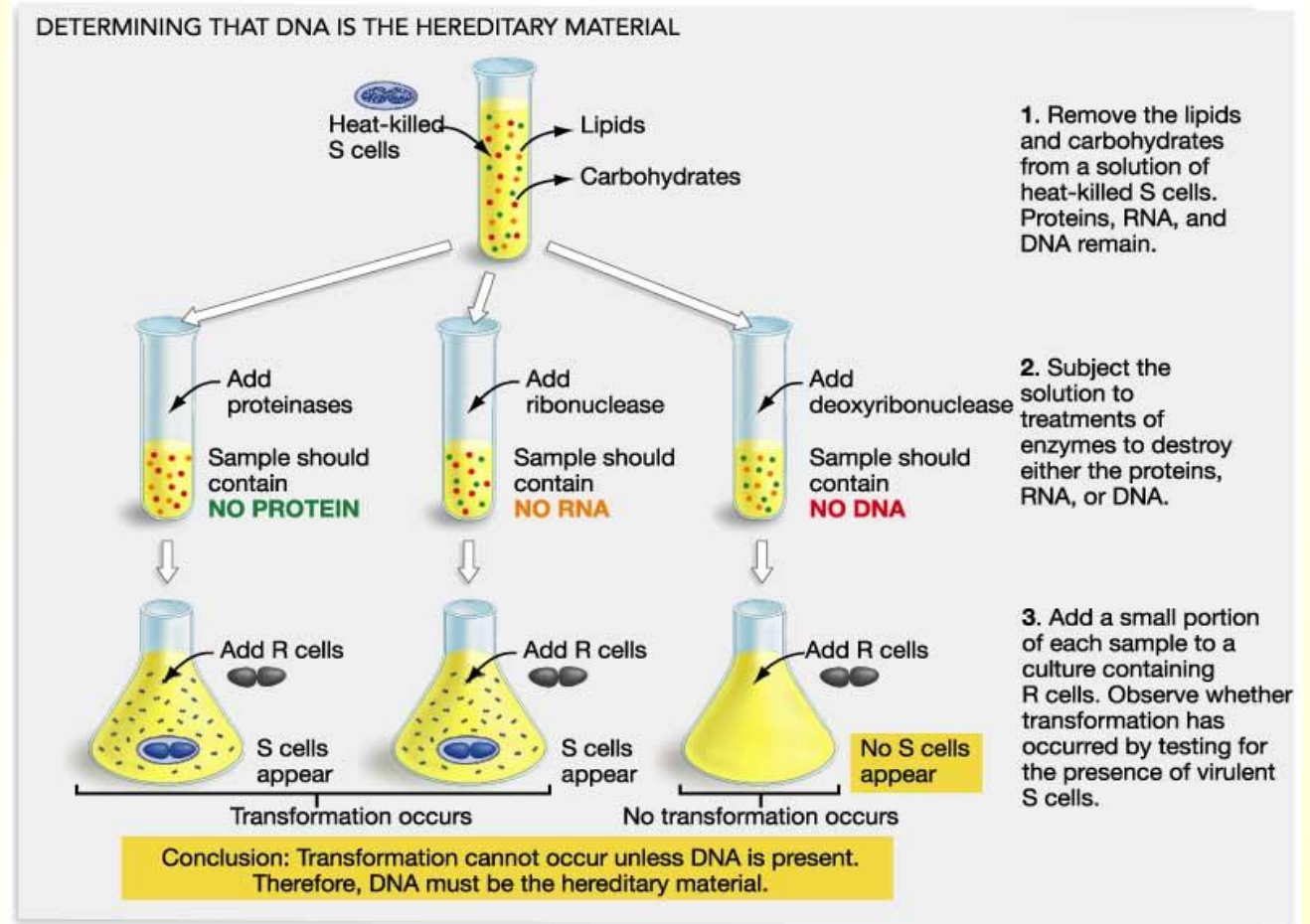
• yüksek sıcaklık etkisiyle öldürülmüş S ırkı → fare → canlı

• ölü S ırkı + canlı R ırkı → fare → hastalık ve ölüm !!!!

Kalıtsal Molekül Olarak Nükleik Asitler ve Moleküler Genetiğin Gelişmesi (1944-1973)

Avery ve ark.
(1944)

Transformasyon deneyinin S tipi pnömokoklara ait saf DNA kullanılarak tekrarlanması

Transformasyona neden olan (kalıtsal molekül) madde kesin olarak DNA

1944 yılı moleküler genetiğin başlangıcı

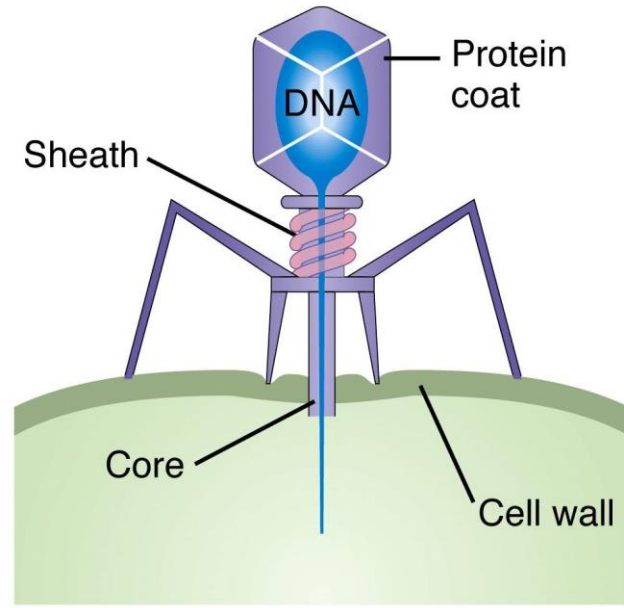
Hershey ve Chase (1952) nin alışmaları

DNA'nın kalıtsal moleköl görevini yaptığını ve virusların kalıtsal molekölünün de nükleik asitler olduğunu gösteren deneysel bir kanıttır.

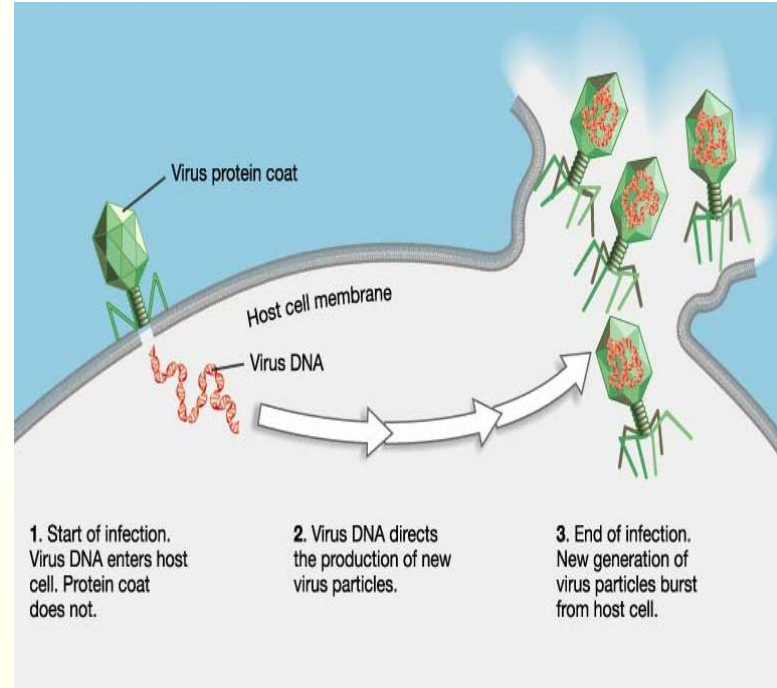
Escherichia coli'nin T2 bakteriyofajıyla bulaştığında bakteri içine giren ve çoğalarak yeni fajları meydana getiren kısmın DNA olduğunun gösterilmesi.

DNA'nın kalıtsal moleköl olduğunu kesin biçimde kanıtlayan önemli aşama

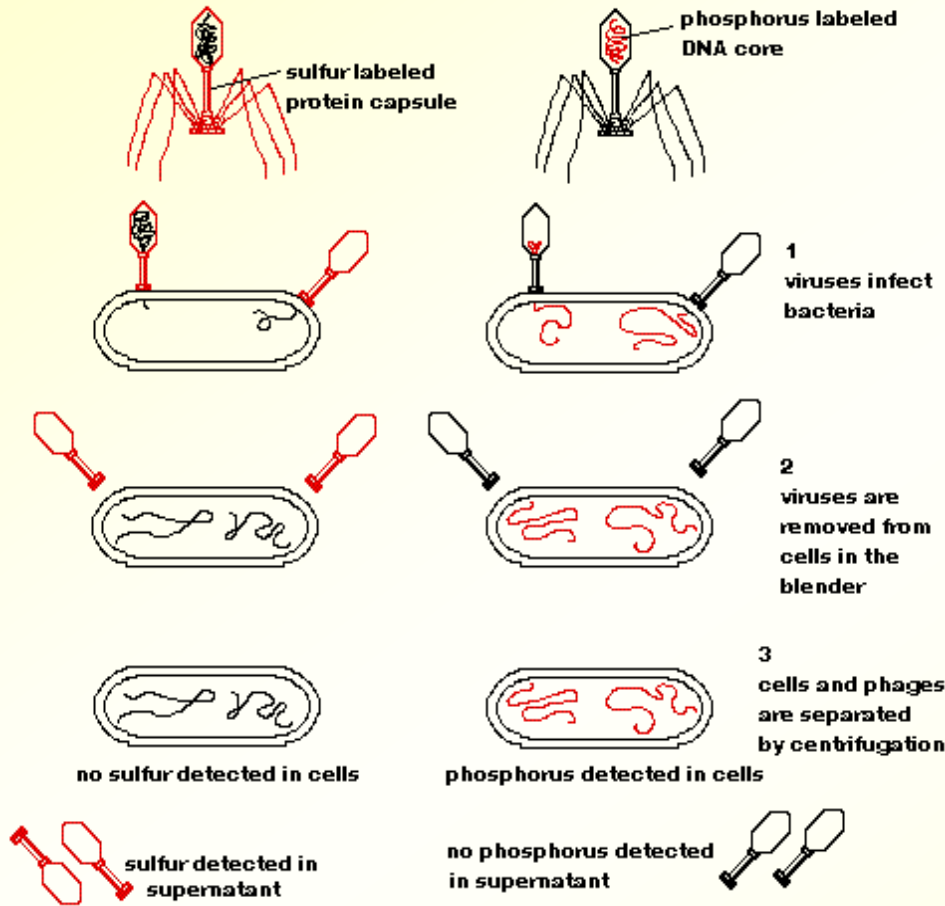
T2 fajının morfolojik yapısı

Fajın konak bakterisi içerisinde çoğalması

The Hershey-Chase Blender Experiment

E. coli hücrelerinin P^{32} ve S^{35} içeren besi ortamlarında üretimi ve T2 fajıyla bulaştırılması

◆ Fajların çoğalması ve bakteri ölümünden (lisis) sonra P^{32} ve S^{35} işaretli T2 stokları elde edilmesi

◆ Farklı radyoaktif işaret taşıyan fajlarla işaretli *E. coli*'lerin ayrı ayrı bulaştırılması

◆ P^{32} işaretinin faj döllerinde devam etmesi, S^{35} işaretinin hemen hemen hiç bulunmaması.

Watson ve Crick (1953) tarafından **DNA'nın** molekül yapısının (**çift sarmal** yapısının) açıklanması.

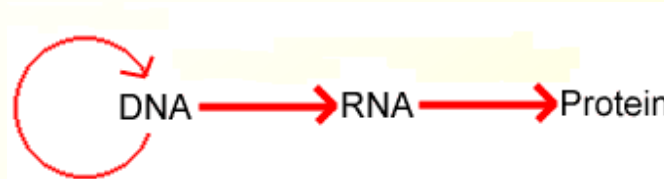
DNA'nın çift sarmal yapı modeli,

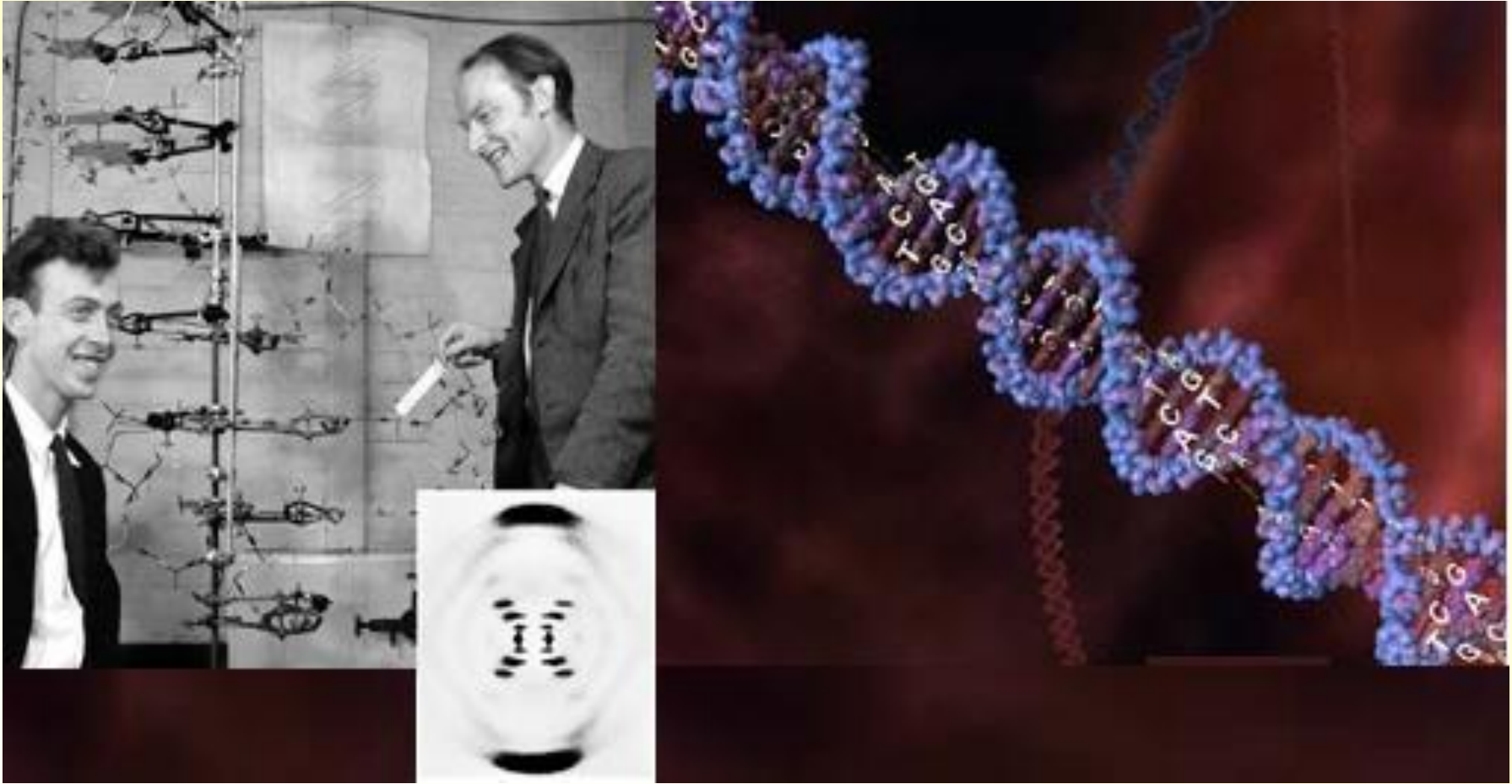
molekülün yapısal özelliklerinin ve işlevlerinin açıklanmasında çok önemli bir temel taşı !!!!!

(1) **DNA** hücrenin fenotipine ait **genetik bilgiyi taşır**. DNA'daki bilgilerin önce **RNA biçiminde kopyası çıkarılır** ve bu kopya daha sonra **protein biçimine çevrilir**.

Genetik bilginin akış yönü **→ ana kural (sentral dogma)**

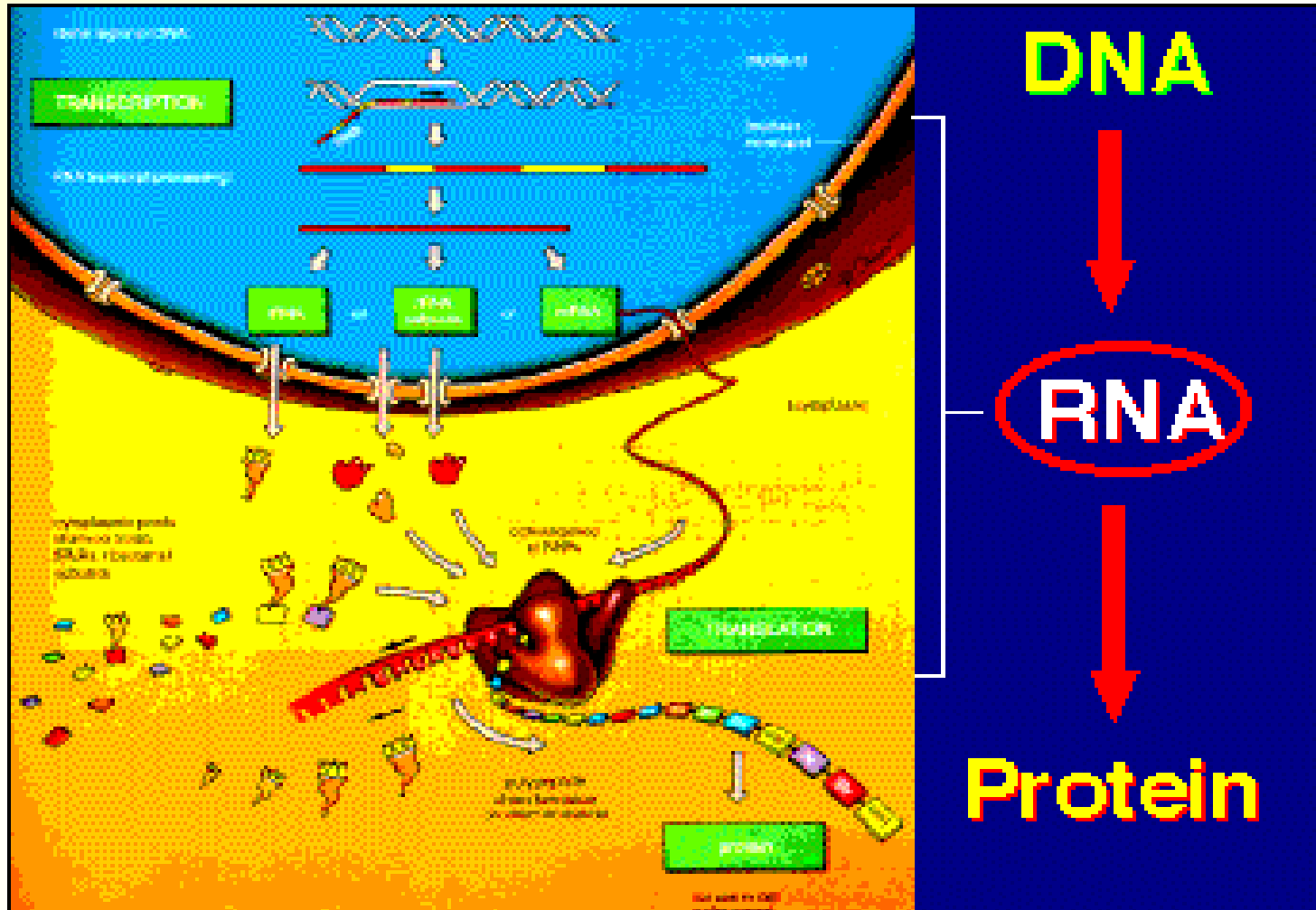
(2) **DNA** kendine benzerini yaparak **çoğalabilir**, hücrenin kalıtsal molekül miktarının iki katına yükselmesinde kalıp görevi yapar.

Watson&Crick, DNA'nın ikili sarmal yapı modeli

Moleküler Genetikte Ana Kural

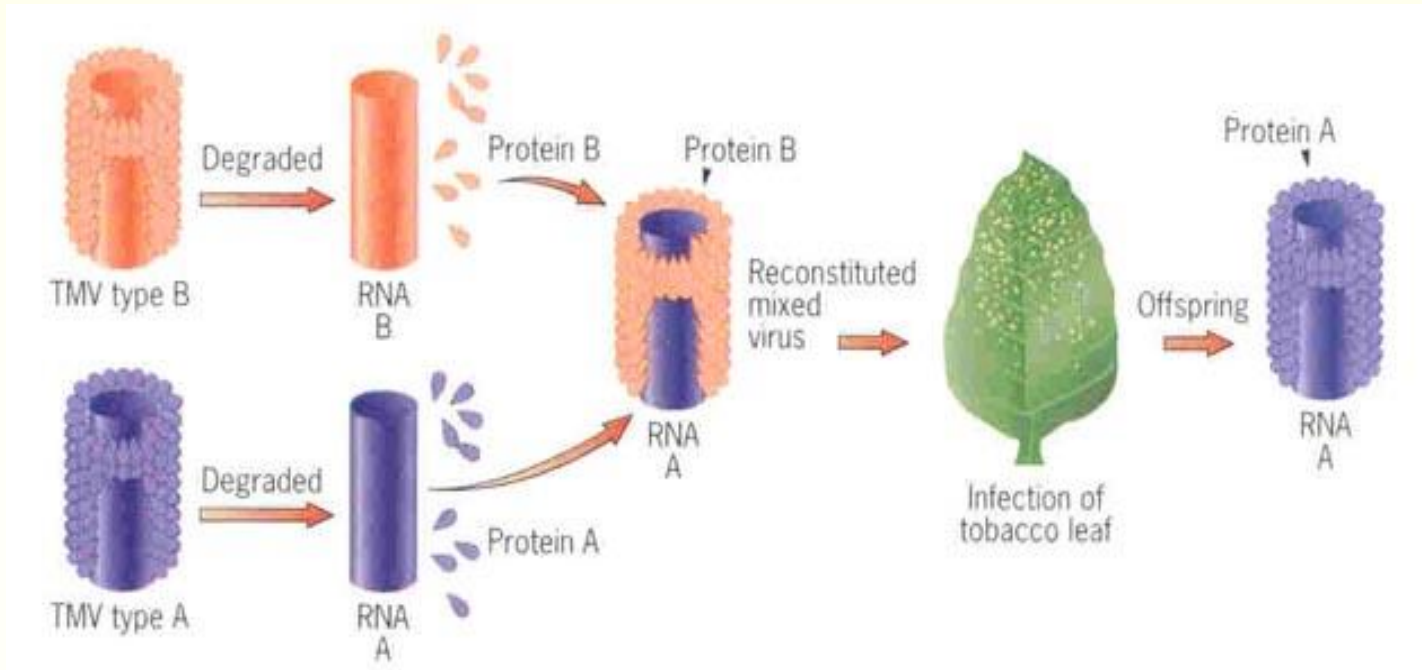
RNA viruslarındaki çalışmalarla, RNA'nın da kalıtsal molekül görevini yüklenbildiğini Gierer ve Schramm (1956) göstermiştir.

- ◆ Tütün mozaik virusu (TMV)nin protein kılıfıyla RNA kısmının birbirinden ayrılması
- ◆ Saflaştırılmış RNA ile tütün yapraklarının bulaştırılması
- ◆ Yapraklarda hastalıklı bölgelerden aldıkları örneklerde TMV partiküllerinin saptanması

RNA viruslarında kalıtsal molekül $\Leftrightarrow$ RNA

Fraenkel-Conrat ve Singer (1957)

- ◆ **TMV**'nin iki farklı ırkında virusların **RNA** ve protein kısmının ayrılması
- ◆ Bir ırkın proteini ile diğer ırkın **RNA**'sını taşıyan melez virus partikülleri elde edilmesi
- ◆ Melez viruslarla tütün yapraklarının bulaştırılması
- ◆ Virus dölünün **RNA**'nın alındığı virus ırkının tipinde olduğunun gözlenmesi

Moleküler genetiğin özellikle 1960'lı yılların başından itibaren hızlı gelişimi:

Moleküler Genetiğin Altın Çağı (1973-)

Genetik mühendisliği (rekombinant DNA teknolojisi)

Cohen ve ark. (1973)

Teknolojinin temeli: bir organizmadaki istenilen bir genin diğer kısımlardan ayrılması ve bir taşıyıcı molekül yardımıyla uygun bir konak organizmanın hücreleri içinde çoğaltılabilmesi (**gen klonlaması**)

Gen klonlaması

⇒ bir genin çok sayıda kopyasının çıkarılması

⇒ çok sayıda gen kopyalarıyla gerçekleştirilen araştırmalar yardımıyla moleküler genetikte bilinmeyen bir çok konu hakkında kesin ve güvenilir bilgiler elde edilebilmesi

Genetik mühendisliği

(a) *Bilimsel katkı* : moleküler genetiğin (geniş anlamda biyolojinin) gelişiminin hızlanması

(b) *Uygulama alanlarına katkı* : genlerin çok sayıda kopyalarından kolay, bol ve saf olarak elde edilen protein ürünlerden endüstri, tıp, tarım, hayvancılık gibi alanlarda yararlanılması